

እድገት እና መዳበር፣ ከ ስድስት እስከ ስምንት ዓመት ላለ እድሜ—ወላጆች ሊያውቁ የሚገባቸው።

የሰው ልጅ መዳበር፣ አካላዊ፣ ባህሪያዊ፣ ግንዛቤያዊ (cognitive)፣ ስሜታዊ የሆነ እድሜ ልክ የሚዘልቅ ሂደት ነው። በለጋ የልጅነት ዘመን -ከሕጻንነት እስከ ልጅነት፣ ከልጅነት እስከ ጉልምስና፣ ከጉልምስና እስከ አቅመ አዳም — በርካታ ለውጦች ይካሄዳሉ። በጠቅላላው በሂደቱ በሙሉ የእያንዳንዱን ሰው ምርጫዎችን የሚመሩ፣ ግንኙነቶችን ግንዛቤዎችን የሚወስኑ ባህሪያትንና እሴቶችን ያዳብራል።

ቁንጂናዊ መስህባዊነት (Sexuality) የሕይወት ዘላቂ ሂደት ነው። ጨቅላ ሕጻናት፣ ልጆች፣ ታዳጊዎች (teens) እና ጎልማሶች ጾታዊ (sexual) ፍጡሮች ናቸው። ልክ የወጣት ልጅ አካላዊ፣ ስሜታዊ እና ግንዛቤያዊ (cognitive) እድገቱን ማዳበር ጠቃሚ የመሆኑን ያህል፣ ለመስህባዊነት መዳበር አስፈላጊ የሆነውን መሠረት መጣል በጣም ጠቃሚ ነው። ዐዋቂዎች፣ እየዳበረ የሚጓዘውን መስህባዊነታቸውን፣ ወጣቶች፣ እንዲረዱትና እንዲቀበሉት የማድረግ ኃላፊነት አለባቸው።

እያንዳንዱ የእድገት ደረጃ የተወሰኑ ጉልህ አሻራዎች አሉት። የሚከተሉት የእድገት መዳበር መመሪያዎች፣ በዚህ የእድሜ ክልል ለሚገኙ ወጣቶች የሚሰጡ ናቸው። ሆኖም እያንዳንዱ ወጣት ሰው ግለሰብ ሲሆን፣ ከሌሎች በተመሳሳይ የእድሜ ገደብ ላይ ከሚገኙት የእድገት መዳበር ደረጃ ፈጥኖም ሆነ ዘግቶ የሚደርስበት ይሆናል። ስለተወሰኑ ወጣት ጎልማሶች የእድገት መዳበር ሁኔታ አሳሳቢ ጉዳዮች ሲከሰቱ፣ ወላጆች ወይም ሌሎች ተንካባካቢዎች፣ ሀኪሞችን ወይም ሌሎች የእድገት መዳበር ባለሙያዎችን ማማከር አለባቸው።

አካላዊ መዳበር (Physical Development)

እድሜያቸው ከስድስት እስከ ስምንት የሆናቸው አብዛኛዎቹ ልጆች፣

- በዓመት ከ 2 ½ ኢንች ርዝመት እስከ ስምንት ፓውንድ ክብደት ድረስ ዝግ ያለ እድገት ይገጥማቸዋል።
- ከጠቅላላ ርዝመታቸው ጋር ሲወዳደር እግሮቻቸው በልጠው የመርዘም እና በዚህ ሁኔታቸውም የእግሮቻቸውም ፈጥኖ ከሌላው የሰውነት ክፍላቸው ርዝመት የመገኘት ሁኔታ፣ ዐዋቂ ሰው ያስመስላቸዋል።
- ቀደም ባለው እድሜያቸው ከነበሩት ሁኔታዎች የበለጠ ጡንቻዎቻቸውን በመገንባት ዝቅ ያለ ውፍረት ይኖራቸዋል።
- ጉልበ ታቸው እየጠነከረ ይሄዳል።
- የወተት ጥርሶቻቸውን ማለትም የሕጻንነት ጥርሶቻቸውን በመንቀል ለፊቶቻቸው ገጽታ ትላልቅ መስለው የሚታዩ የዐዋቂ ጥ ጥርሶች ወይም ዘላቂ ጥርሶች ማብቀል ይጀምራሉ።
- በስፖርት እና በሌሎች ተግባራዊ ክንውኖች ላይ በአነሥተኛና በጠንካራ አካላዊ እንቅስቃሴዎች አማካይነት ይጠቀማሉ።

የግንዛቤ መዳበር (Cognitive Development)

እድሜያቸው ከስድስት እስከ ስምንት የሆናቸው አብዛኛዎቹ ልጆች፣

- እጅግ ረቂቅ የሆኑ ጽንሰ ሀሳቦችንና ውስብስብ ሀሳቦችን (ምሳሌ፣ እርግዝና፣ መደመር/መቀነስ ወዘተ) የመሳሰሉትን ይበልጥ የማብላላት እና የማሰላሰል ተግባር ክህሎት ያዳብራሉ።
- የአንደኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ይጀምራሉ።
- አብዛኛውን ጊዜዎቻቸውን ከእኮዎችና ከአቻዎቻቸው ቡድን ጋር የበለጠ ያሳልፋሉ፤ የበለጠ መረጃዎችንም ለማግኘት ወይ እኮዎቻቸው ያቀናሉ። [ከቤተሰብ ውጪ የመረጃ ማግኛ ምንጮችን ይፈልጋሉ። ሌሎች ዐዋቂዎችም በሕይወታቸው በጣም ጠቃሚ ቦታዎችን ይይዛሉ።]
- በአለፈው፣ በወደፊቱ እና እንዲሁም በአሁኑ ወቅት ላይ ማተኮር ይችላሉ።
- በጣም የጎላ የትኩረት ሁኔታዎችን ያዳብራሉ።
- ራስን የመቆጣጠር ሁኔታዎችን ያጎለብታሉ፣ ዐዋቂዎች “ተገቢዎች” ናቸው ከሚሏቸው ባህሪያት ጋር በመስማማት ለጠባያቸው ተገቢ የሆኑትን ነገሮች ማስተዋል ይጀምራሉ።
- ትክክለኛና/ትክክለኛ ያለመሆንን ጽንሰ ሀሳብ ይረዳሉ፣ ትክክለኛ እና ጤናማ ሆኖ ስለመገኘት ጉዳይ፣ የማወቅ ጉጉት፣ እና እንዲሁም ስለ ልዩነት ነክ ጉዳይ ጽንሰ ሀሳቦች ይጨነቃሉ።
- እንደ ግላዊ ግለሰብ በመሆን መዳበር ይጀምራሉ።
- በተለይ ሲያነባብቡና መረጃዎችንም ከብዙኅን መገናኛዎች ማግኘት ሲጀምሩ ራሳቸው በማሰብ የግል አስተያየቶችን ያዳብራሉ።

ሀቆቹ

የስሜት መዳበር (Emotional Development)

እድሜያቸው ከስድስት እስከ ስምንት የሆናቸው አብዛኛዎቹ ልጆች፤

- የበለጠ ጨመት፣ ለዘብ ያሉ እና የግለኝነት ሁኔታን የሚመርጡ ይሆናሉ።
- ስሜታዊ ፍላጎቶቻቸው በአቻዎች እና እንዲሁም በቤተሰቦች እስከተሟሉ ድረስ፣ ከቤተሰብ ውጪ ግንኙነቶችን ያዳብራሉ፤ ሰዎችንም መውደድ ይጀምራሉ።
- ዝቅ ያለ አካላዊ አመልካቾች የሆኑ ተዛመዶቻችንና ግንኙነቶችን በማዳበር፣ ከሌሎች ጋር ሁኔታዎችን በጋራ በመጋራት እና በመወያየት [በአካላዊ ፍቅር ሊታቀፉ ይችላሉ።] ዝግ ያለ መዳበር ያሳያሉ፤ ግንኙነቶችንና ተዛመዶቻችን ይገልጻሉ።
- ፍቅርና ድጋፍ ይፈልጋሉ፣ ሆኖም እነዚህን አፍ አውጥቶ ለመጠየቅ አነሥተኛ ዝንባሌዎችን ያሳያሉ።
- ይበልጥ ውስብስብ የሆኑ እንደ እውነቱን መናዘዝ እና ጉጉት ማሳደር የመሳሰሉ ስሜቶችን ይረዳሉ።
- ከወላጆቻቸው የበለጠ የስሜት እና የቦታ ነፃነቶችን ይፈልጋሉ።
- ስሜቶችን በመቆጣጠር እና በመደበኛ የተሻሉ ይሆናሉ።
- ስፋ ያለ የራስ ምንነት ሀሳብ መቅረጽ ይጀምራሉ፤ በዚህ የተነሣ በተለይም በማኅበራዊ፣ በአካዳሚክ በአትሌቲክ ክህሎት አንጻር የራሳቸውን ጠንካራና ደካማ ጎኖች ልብ ማለት ይጀምራሉ።
- ጓደኞች ይኖሯቸዋል፣ በአቻዎች ቡድን ውስጥም የሚደደርጉትን የእርስ በእርስ የመቀራረብና የመግባባቱን ሁኔታ ይዘልቁ ቢታል።

ጾታዊ ሁኔታዎች መዳበር (Sexual Development)

እድሜያቸው ከስድስት እስከ ስምንት የሆናቸው አብዛኛዎቹ ልጆች፤

- ከራሳቸው መሰል ጾታ ጋር መግጠምንና አንድ ላይ መሰባሰብን የሚመርጡ ሲሆኑ፣ በተለይ ከሌላው ጾታ ፍጽም በመለየት እና በማግለል የራሳቸውን የወንድ እና የሴት መለያ ከሌላ አጥረው ይቀመጣሉ። [ቀድሞውኑ በተወሰነው የጾታ ተግባራት ጋር በማይዘዙና ከዚህም ጋር በማይጣጣም ሁኔታ ባህሪን የሚገልጽውን ማናቸውንም ግለሰብ፣ ማሸፊያና መሳሰሉ ያደርጉታል።]
- የቁንጅናዊ መስህብነትን (sexuality) ን ጉዳይ፣ በተመለከተ፣ የሚሰነዘሩ ማኅበራዊ ጸያፍ አነጋገሮች፣ የተከለከሉ ነውሮችን በተለይ ወላጆች ስለ እነዚህ ጉዳዮች የሚቁጡ ከሆነ፣ ጥያቄዎች ከመጠየቅ ይቆጠባሉ።
- ስለ ቁንጅናዊ መስህብነት (sexuality) ጉዳይ ውስብስብ የሆኑ ሀሳቦችን ይበልጥ በመረዳት፣ የግብረ ሥጋ ግንኙነትን ጽንሰ ልጅ ከመውለድ ሁኔታ ለይቶ በማየት መረዳት ይጀምራሉ።
- ስለ ንክኪነት (sex) መረጃዎች ለማግኘት፣ በብዙሃን መገናኛዎች እና በሌሎችም ላይ ይተማመናሉ።
- በዚህ ሁኔታ የሚቀርብላቸውን የተሰለጠኑ እና የተደጋገሙ የጾታ ተግባራትን ምንነት ይረዳሉ።
- በአንድ ወይንት፣ ስለ ተመሳሳይ የጾታ ምንነት ሁኔታ የመረዳት ተግባር ላይ ሊሰማሩ ይችላሉ።
- በጾታ እና በገዛ ሰውነት አኳያ፣ ጠንካራ የገዛ ራስ ምስል ይኖራቸዋል።

ቁንጅናዊ መስህብነት ያላቸውን ጤናማ ልጆች ለማሳደግ ወላጆች ማወቅ የሚገባቸው ጉዳዮች።

ከስድስት - እስከ - ስምንት ዓመት እድሜ ያላቸው ልጆች፣ ጤናማ ቁንጅናዊ መስህብነትን (sexuality) እንዲያዳብሩ ለመርዳት ወላጆች፤

- ምንም እንኳን ልጁ ስለ ቁንጅናዊ መስህብነት ጉዳይ ጥያቄዎች ባይጠይቅም፣ ስለዚህ ቁንጅናዊ መስህብነት (sexuality) መረጃዎች የመስጠቱን ተግባር መቀጠል። በዚህ የእድሜ ክልሎች፣ ልጆች ጥቂት ጥያቄዎችን ይጠይቁ ይሆናል፤ ይሁን እንጂ አሁንም ቢሆን፣ በርካታ የማወቅ ጉጉት ያላቸው እና ስለ ቁንጅናዊ መስህብነት (sexuality) መረጃዎች የሚፈልጉ ናቸው።
- ልዩ ልዩ ወይንት ወላጆች ስለመኖራቸው ጉዳይ እና ሁሉም ወላጆች እኩል እሴት (value) ያላቸው እና እኩል አክብሮት የሚገባቸው ስለ መሆናቸው ያብራሩ።
- ስለ ውበታዊ መስህብ ጉዳዮች፣ እንደ HIV/AIDS ስለ ውርጃ ወይም ማስወረድ፣ ስለ ጋብቻ፣ እና ጾታዊ ነክ ጉስቆልና (abuse) ስለ መሳሰሉት መሠረታዊ መረጃዎችን መስጠት።
- የወርዘውና እድሜያቸውን (puberty) በሚጀምሩበት ሰዓት፣ ስለሚካሄዱ ለውጦች ልጆችን ማስረዳት። ምንም እንኳን አብ ዛኛዎቹ ከስድስት - እስከ ስምንት ዓመት የሆናቸው ልጆች እነዚህ ለውጦች የማይገጥሟቸው ቢሆንም፣ አንዳንዶች የወርዘውና (puberty) ምልክቶችን (ለምሳሌ የጉያ ወይም የብልት አካባቢ ፀጉር፣ የአገጠንጤዎች ወይም የጡት ጫፎች የመሳሰሉ እና የብብት ፀጉር) ቀስ በቀስ እያሉ እያነሱ (እየሰሱ) የመሄድ ሁኔታዎችን አንዳንዶቹ ማየት በሚጀምሩበት እድሜ ላይ ሲደርሱ ስለ እነዚህ ሁኔታዎች ፈጥነው መረጃዎች ይፈልጋሉ።
- ሁሉም አንድ ወይንት ጾታ ነክ ማስተዋወቂያ (orientation) እንደ ማያስፈልጋቸው ይረዳሉ። አብዛኛዎች ሰዎች ስለ ሌላው ጾታ አባል ፍቅራዊ ስሜት ዝንባሌ የሚያደርግባቸው ሲሆን ሌሎች ደግሞ በአንጻሩ በተመሳሳይ ጾታ ግለሰብ ላይ ፍቅር እንደሚያደርግባቸው ልብ ይበሉ።

